

Hvidbog for Natura 2000-handleplan

N64 Heder og klitter på Skovbjerg Bakkeø, Idom Å og Ormstrup Hede

3. planperiode 2023-2027

Offentlig høring 3. januar – 28. februar 2024

Indledning

Natura 2000-handleplanen beskriver indsatser, som skal sikre og forbedre vilkårene for de arter og naturtyper, der er udpeget i Natura 2000-området. Natura 2000-handleplanen er en sammenskrivning af de kommunale Natura 2000-handleplaner og Natura 2000-skovhandleplanerne udarbejdet af Miljøstyrelsen.

Denne hvidbog indeholder bemærkninger til hørings svar fra Miljøstyrelsen og Ringkøbing-Skjern Kommune, Holstebro Kommune og Herning Kommune

Natura 2000-handleplanen har været i høring i perioden 3. jan til 28. feb 2024

Der er i høringsperioden indkommet 6 hørings svar:

1. Miljøstyrelsen
2. DOF-Vestjylland
3. DN-Ringkøbing-Skjern I
4. Bevar de danske Skove
5. Vestjysk
6. DN-Ringkøbing-Skjern II

I hvidbogen er en oversigt over indkomne hørings svar og svar på disse, samt angivelse af om hørings svaret har givet anledning til ændringer i handleplanen.

De indsendte hørings svar fremgår af bilag.

Titel: Natura 2000-handleplan, Hvidbog for Heder og klitter på Skovbjerg Bakkeø, Idom Å og Ormstrup Hede

Udgiver: Miljøstyrelsen, Holstebro Kommune, Ringkøbing-Skjern Kommune og Herning Kommune

År: 2024

Forsidefoto: Vind Hede. Foto: Herning Kommune

Må citeres med kildeangivelse.

Miljøministeriet
Miljøstyrelsen

1. Generelle hørings svar Natura 2000-handleplan N64

Nr .	Navn og adresse	Bemærkning	Kommentar
1	Miljøstyrelsen Tolderlundvej 5 5000 Odense C	Miljøstyrelsen henviser til formuleringen af sætningen om frivillighed i afsnit 7, hvor det ikke fremgår tydeligt, at der er andre muligheder end frivillige aftaler.	"Det forventes, at Natura 2000-handleplanerne kan gennemføres ad frivillighedens vej." er tilføjet til handleplanens afsnit 7.
2	Miljøstyrelsen Tolderlundvej 5 5000 Odense C	Miljøstyrelsen skal gøre opmærksom på, at den nyeste bekendtgørelse af Miljømålsloven er blevet udstedt den 26. maj 2023 (lovbekendtgørelse nr. 692 af 26/05/2023), hvorfor lovhenvi sning bør rettes.	Lovhenvi sningen rettes.
3	Miljøstyrelsen Tolderlundvej 5 5000 Odense C	Miljøstyrelsen bemærker, at flere planlagte indsatser i Natura 2000-planen for planperioden 2016-21 ikke er adresseret i redegørelsen for gennemførelse af indsatser i sidste planperiode. Følgende indsatser mangler redegørelse og skal derfor tilføjes afsnittet herom i Natura 2000-handleplanen: - Bekæmpelse af invasive arter på naturtyperne tør hede, enekrat, græsindlandsklit, visse-indlandsklit, revling-indlandsklit og surt overdrev.	Indsatsen rydning af invasive arter og rydning af opvækst er beskrevet i tabel 1 – det er ikke beskrevet i hvilke naturtyper indsatsen er foregået. Dette er tilføjet som tekst under tabellen.
4	Miljøstyrelsen Tolderlundvej 5 5000 Odense C	Miljøstyrelsen bemærker, at det skal fremgå i Natura 2000-handleplanen, hvordan kommunerne har været særlig opmærksom på de naturtyper (tør hede, våd hede, tørvelavning, surt overdrev og rigkær), der er i tilbagegang, og som er nævnt under specifikke retningslinjer i Natura 2000-planen for anden planperiode, og som er relevante for de områder, hvor kommunerne er handleplanmyndighed.	Følgende er tilføjet: "Alle indsatser, der er gjort i området har haft til formål at sikre de kortlagte habitatnaturtyper der er i tilbagegang, herunder tør hede, våd hede, tørvelavning, surt overdrev og rigkær."

Nr .	Navn og adresse	Bemærkning	Kommentar
5	Miljøstyrelsen Tolderlundvej 5 5000 Odense C	Miljøstyrelsen er blevet opmærksom på, at planlagte indsatser for rydning af invasive arter generelt er planlagt med "op til x ha". Da der i Natura 2000-planens indsatsprogram fremgår et specifikt areal, skal dette fremgå som minimumsareal fordelt mellem kommuner, offentlige lodsejere og Miljøstyrelsen ud fra registreringerne.	"Op til " slettes i angivelsen af indsats for rydning af invasive arter i tabel 4.
8	Miljøstyrelsen Tolderlundvej 5 5000 Odense C	Miljøstyrelsen bemærker følgende i forhold til indholdet i handleplanen: • Årstal i kolofon bør ændres til 2024. • Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering ændres til Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur.	Årstal og henvisning rettes.
9	DOF-Vestjylland	Bemærker at der er tale om et meget stort naturområde med mange forskellige naturtyper, hvor en stor del er offentlige arealer forvaltet af Naturstyrelsen, men der er også en del private arealer, som er svære at overskue hvor er og derfor bliver dette høringssvar generelt til Natura 2000 område N64. Høringssvaret indeholde en række ideer til indsatser i området.	Høringssvaret giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.
10	DN Ringkøbing-Skjern	Bemærker at det ikke fremgår om indsatsen imod invasive arter vedrører de fredede arealer Rejkjær Sande og Store Sande.	Det er et krav, at den enkelte lodsejer ikke kan se i Natura 2000-handleplanen om pågældendes arealer er omfattet af en indsats. Bemærkningen giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.
11	DN Ringkøbing-Skjern	Det er ønskeligt, at der foretages kortlægning og monitorering af de forskellige naturtyper, beskyttede biotoper og truede arter, så det bliver tydeligt og målbart, hvad plejeindsatsen betyder for naturen i området, og specifikt for udpegningsgrundlaget. Dette bør fremgå af handleplanen.	Der gennemføres NOVANA-overvågning på naturtyperne i Natura-2000-områderne, ligesom der foretages kortlægning af naturen i forbindelse med Natura 2000-planlægningen. Det er Miljøstyrelsen der står for disse opgaver. Bemærkningen giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.

Nr .	Navn og adresse	Bemærkning	Kommentar
12	DN Ringkøbing-Skjern	Det angives i Natura 2000-planen, at pleje af arealerne vil ske på grundlag af frivillige aftaler med lodsejerne. Med de sidste 10-20 års erfaringer må dette anses for utilstrækkeligt. Kommunen har i henhold til både Natura 2000- og fredningsbestemmelserne både pligt og ret til at pleje arealerne for at opnå den bedst mulige naturtilstand med lysåbne arealer uden træopvækst og -bevoksninger.	"som udgangspunkt" er tilføjet til handleplanens afsnit 7. Bemærkningen giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.
13	Bevar de danske Skove, Brokhusvej 17, 8620 Kjellerup	Bemærker at der er en kompliceret proces med flere forskellige myndigheder og forskellige høringsfrister.	Bemærkningen giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.
14	Bevar de danske Skove, Brokhusvej 17, 8620 Kjellerup	Bemærker at der under høringsperioden ikke fandtes et resume af de offentlige lodsejeres planer for området.	De offentlige lodsejere, som selv udarbejder planer for områderne, skulle fremsende resumeer af deres plan inden 3. april 2024. Disse planer har været i selvstændig høring. Bemærkningen giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.
15	Bevar de danske Skove, Brokhusvej 17, 8620 Kjellerup	Bemærker at handleplanen er ukonkret og ikke beskriver hvilke indsatser, der prioriteres til at fremme hvilke mål på de enkelte naturtyper og arealer.	Bemærkningen giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.
16	Bevar de danske Skove, Brokhusvej 17, 8620 Kjellerup	Bemærker at store dele af Natura 2000-området indgår i Naturnationalpark Stråsø. Påpeger at projektbeskrivelsen for Naturnationalpark Stråsø vil få konsekvenser for naturtyperne i Natura 2000-området.	Alle arealer i Naturnationalparken er statsejede og indgår dermed i naturstyrelsens resume over plejeindsats som ses i bilag 1. Planerne for Naturnationalpark Stråsø bliver særskilt vurderet i forhold til virkninger på miljøet. Bemærkningen giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.

Nr .	Navn og adresse	Bemærkning	Kommentar
17	Vestjysk	<p>Lodsejerinddragelse</p> <p>Fra landbrugets side mener vi, at der generelt stadig mangler lodsejerinddragelse i denne proces. Vi mener, man kan opnå langt større implementering af plejetiltag, hvis der tidlig i processen er en dialog med de berørte lodsejere. Mange af de beskrevne tiltag skal ske på specifikke områder. Det er vigtigt, at lodsejerne informeres om dette. Mange af de private lodsejere er ikke vidende om, at der er plejebehov på deres matrikler. Som det ses i de fleste handleplaner, leverer landbruget stort på naturplejen.</p>	<p>Det er et krav, at den enkelte lodsejer ikke kan se i Natura 2000-handleplanen om pågældendes arealer er omfattet af en indsats. Ofte er der angivet et antal ha, men i de fleste tilfælde er det ikke på forhånd planlagt præcist hvilke arealer, der vil indgå i en indsats. Det vil først fremgå i forbindelse med planlægning og udførelse af de konkrete indsatser.</p> <p>Lodsejere og landbruget vil indgå i planlægning af konkrete indsatser, der omfatter landbrugsarealer.</p> <p>Kommentaren giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.</p>

Nr .	Navn og adresse	Bemærkning	Kommentar
18	Vestjysk	<p>Udtagning af kulstofholdige lavbundslande</p> <p>I hovedparten af handleplanerne er der kommet en ny indsats: Udtagning af kulstofholdige lavbundslande, hvis formål er sammenbinding af naturtyper, øget robusthed og mere naturlig dynamik.</p> <p>Der er angivet rigtig mange ha til denne indsats i de enkelte planer. I skriver selv, at det er et teoretisk udtagningspotentiale af områder, der ligger i eller i tilknytning til Natura2000 områderne, og som vurderes at have en positiv indvirkning på Natura2000 området.</p> <p>Vi mener, at antallet af ha er misvisende, fordi:</p> <p>Antallet af ha er ikke rensset for udpegninger, hvor udtagning ikke kan lade sig gøre pga. bebyggelse, står under vand, er for små til udtagning eller at der af andre årsager ikke kan udtages via udtagningsordningen.</p> <p>At der er medtaget kulstofholdige lavbundslande i tilknytning til Natura2000 områderne. Vi mener det er problematisk, hvis man på den måde inddrager arealer der ligger udenfor Natura2000 udpegningen, for at knytte habitatnaturområder sammen. Det skal sikres, at der ikke etableres ny natur, hvor der findes et husdyrhold som kan blive negativ påvirket af ny natur. Det er derfor nødvendigt, at der ved en evt. udtagning sikres via konsekvensberegninger, at husdyrbrug ikke påvirkes af en ny habitatnatur. Antallet af ha er angivet efter teksturkortene fra 2014. Vi ved, at AU har udgivet nye teksturkort, der viser helt andre tal for de kulstofholdige lavbundsarealer. Derved kan tallene i sig selv være forældet om kort tid. Der er ikke nævnt i handleplanerne hvilken effekt udtagning af de kulstofholdige jorde vil have ud over at det er en positiv</p>	<p>Det nye tørvekort som Aarhus Universitet har udarbejdet er ikke offentliggjort endnu, hvorfor det har været nødvendigt at tage udgangspunkt i Tørv2014-kortet. Uanset hvilket kort der tages udgangspunkt i, vil det skulle suppleres med analyseprøver for at få et retvisende billede af de konkrete forhold. Der er i antallet af ha kulstofrig lavbundsland vurderet de sammenhængende arealer i Tørv2014-kortet som ligger i tilknytning til Natura 2000-områderne.</p> <p>Effekten af udtagning af kulstofrige jorde og hævnning af grundvandsstanden er en reduktion i CO2-udledningen samt en reduktion i næringsstofudledningen til Ringkøbing Fjord. Den konkrete effekt kan først estimeres på baggrund af konkrete projektforslag. Dertil kommer den positive virkning, det vil have på Natura 2000-området.</p> <p>I forhold til påvirkning af husdyrbrug er det i Vejledningen til Vand- og Klimaprojekter og i Husdyrvejledningen beskrevet:</p> <p><i>Ammoniakfølsom natur i lavbundsprojekter For søer, moser og lignende, heder, strandenge og strandsumpe samt ferske enge og biologiske overdrev, der er dannet på et areal, efter at der på arealet er etableret et projekt, som er etableret efter aftale med en offentlig myndighed eller offentlig forvaltningsenhed, og som omfatter udtagning af kulstofrige lavbundslande med mindst 6 pct. organisk kulstofindhold, gælder naturbeskyttelseslovens § 3 ikke for tilstandsændringer som følge af ammoniak deposition fra</i></p>

Nr .	Navn og adresse	Bemærkning	Kommentar
		<p>virkning på Natura2000 området. Der mangler en præcisering af den positive virkning. Beskyttelsen er jo hængt op på habitatnatur og -arter.</p> <p>Vi mener, at opgørelsen af ha bør gennemgås endnu engang, og rettes til, så der således kun angives areal for kulstofholdige lavbundsarealer beliggende i Natura2000 området, og som er rensset for udpegninger, hvor det ikke kan lade sig gøre at udtage arealerne via udtagningsordningen. Samt tage forbehold for en kommende ændring i udpegningen.</p>	<p><i>husdyrbrug</i>. Kilde: https://mst.dk/media/dusntw50/vejledning_til_vand-og_klimaprojekter_2023.pdf</p> <p>Kommentaren giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.</p>
19	Vestjysk	<p>Kortbilag</p> <p>Der mangler generelt oversigtskort over, hvor der ønskes en indsats. Spil nu med åbne kort over for de berørte lodsejere. Hvis landbruget skal være med til at levere, bør lodsejerne vide, at der er et indsatsbehov på deres jorde.</p> <p>Vi lægger stor vægt på at plejen også fremadrettet er baseret på frivillige aftaler. Vi ønsker, at vi i fællesskab med kommunerne kan komme frem til nogle gode aftaler, som også vil være attraktive for lodsejere at gå med i. Dette er alfa og omega i forhold til succes. Vi ser frem til samarbejdet i fremtiden - også i Natura2000 områderne.</p>	<p>Det er et krav, at den enkelte lodsejer ikke kan se i Natura 2000-handleplanen om pågældendes arealer er omfattet af en indsats. Ofte er der angivet et antal ha, men i de fleste tilfælde er det ikke på forhånd planlagt præcist hvilke arealer der vil indgå i et projekt. Det vil først fremgå i forbindelse med planlægning og udførelse af den konkrete indsats.</p> <p>Kommentaren giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.</p>
20	DN – Ringkøbing-Skjern	<p>Det er positivt, at handleplanen angiver nye indsatser til pleje, men det fremgår imidlertid ikke, om indsatserne vedrører Natura 2000 områder i Hoverdal, Øster Sande og Rejkær Sande og gør det derfor ikke muligt at vurdere, om de planlagte nye indsatser vil ske i disse områder. I høringssvaret er angivet en række stedsangivelser, men anbefaling til pleje.</p>	<p>Det er et krav, at den enkelte lodsejer ikke kan se i Natura 2000-handleplanen om pågældendes arealer er omfattet af en indsats.</p> <p>Bemærkningen giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.</p>

Nr .	Navn og adresse	Bemærkning	Kommentar
21	DN – Ringkøbing-Skjern	Det anbefales, at det fremgår af handlingsplanen at alle §3 beskyttede arealer ryddes for ny opvækst af træer og buske, herunder invasive arter, i god tid inden de begynder af bære frø (jo tidligere jo bedre og lettere), i stedet for den angivne retningslinje om først at iværksætte ”en bekæmpelse af invasive arter med fokus på arealer med en kortlagt forekomst af invasive arter på over 10% dækning”.	Niveauet med indsats på de arealer der er kortlagt en forekomst af invasive arter på mere end 10 % af arealet, er fastsat i Natura 2000-planen, hvorfor det er dette niveau der er valgt i handleplanen. Bemærkningen giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.
22	DN – Ringkøbing-Skjern	Det anbefales, at det fremgår af handlingsplanen at der vil ske en kortlægning og monitorering af de forskellige naturtyper, beskyttede biotoper og truede arter, så det bliver tydeligt og målbart, hvad plejeindsatsen betyder for naturen i området, og specifikt for udpegningsgrundlaget.	Der gennemføres NOVANA-overvågning på naturtyperne i Natura-2000-områderne, ligesom der foretages kortlægning af naturen i forbindelse med Natura 2000-planlægningen. Det er Miljøstyrelsen der står for disse opgaver. Bemærkningen giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.
23	DN – Ringkøbing-Skjern	Det henstilles, - at de etablerede bålpladser og shelterplads og de afmærkede stier igennem områderne med beskyttede heder, indsander og moser og langs Ejstrup Bæk fortsat vedligeholdes og forbeholdes for gående færdsel, - at der afmærkes særskilte stier for ridende (for at undgå ødelæggelse af stierne for gående) - At der bør udarbejdes plejeplaner for hver enkelt af de fredede, §3 beskyttede og øvrige arealer, herunder faciliteter for friluftsliv og informationer bl.a. med henblik på samarbejde med ngo'er og lokale foreninger.	Friluftfaciliteter planlægges i andet regi end Natura 2000-planlægningen. Bemærkningen giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.

2. Høringssvar der er relevante for Ringkøbing-Skjern Kommune

Nr.	Navn og adresse	Bemærkning	Kommentar
1	DN Ringkøbing-Skjern	Der bør udarbejdes plejeplaner for de fredede arealer Rejkær Sande og Store Sande, som	Der er i handleplanen planlagt indsats imod invasive arter på 98 ha på ikke statslige arealer. Der er

Nr.	Navn og adresse	Bemærkning	Kommentar
		<p>sikrer, at der inden udgangen af 2027 sker rydning af selvsået opvækst på de arealer, som ifølge Natura 2000-planens intentioner og fredningsbestemmelserne for området skal være lysåbne arealer uden trævækst. Vi beder derfor om, at det kommer til at fremgå af handleplanen,</p> <ul style="list-style-type: none"> - at kommunen snarest muligt i planperioden vil fortsætte rydningen af de fredede arealer så kun de arealer, som fredningsbestemmelserne giver mulighed for, er bevoksede i 2027, og - at glansbladet hæg vil blive fjernet løbende ved oprykning med rod, jfr. Naturstyrelsens erfaringer. 	<p>ligeledes planlagt hedepleje på op til 30 ha ikke statslige arealer.</p> <p>Bemærkningen giver ikke anledning til ændringer i handleplanen.</p>

3. Høringssvar der er relevante for Herning Kommune

Nr.	Navn og adresse	Bemærkning	Kommentar
1	Miljøstyrelsen Tolderlundvej 5 5000 Odense C	Miljøstyrelsen bemærker, at der ikke er redegjort for de kortlagte skovnaturtyper, som ikke er fredsskovspligtige eller offentligt ejede.	<p>Der er kun ganske få arealer der er kortlagt som skovnaturtyper og som ikke er enten fredsskovsnoteret eller offentligt ejede.</p> <p>Følgende er tilføjet: Der er ikke gennemført indsats på kortlagte skovnaturtyper som er privatejede og ikke er fredsskovspligtige.</p>

Nr.	Navn og adresse	Bemærkning	Kommentar
2	Miljøstyrelsen Tolderlundvej 5 5000 Odense C	Miljøstyrelsen bemærker, at der i Natura 2000-handleplanens afsnit om behov for indsatser mangler en beskrivelse af indsatser for ikke-fredskovspligtige arealer, som kan henføres til den beskrevne indsats om skovnaturtypebevarende drift og pleje som nævnt i Natura 2000-planens indsatsprogram.	De arealer som er kortlagt som skovnaturtyper uden fredskovspligt på private arealer er ganske små og grænser op til fredskovsbelagte forekomster. Der er altså tale om sammenhængende skovbevoksninger, som i praksis må betragtes som fredskovspligtige. Fredskovslaget kan med fordel opdateres. Bemærkningen giver ikke anledning til rettelser.

4. Bilag – Høringssvar

1. Miljøstyrelsen
2. DOF-Vestjylland
3. DN-Ringkøbing-Skjern I
4. Bevar de danske Skove
5. Vestjysk
6. DN-Ringkøbing-Skjern II